

дочанство о напорима да се очувају висок ниво уметничког школства, континуитет у стварању нових генерација уметника и теоретичара у области различитих уметности, као и достојанство уметничких струка и ексклузивност уметничких трагања на тлу Србије.

Чланак примљен 5. 7. 2000.
УДК 78(497.11)(091):371.671

Јасенка Анђелковић-Протић

СОЊА МАРИНКОВИЋ: ИСТОРИЈА СРПСКЕ МУЗИКЕ

**Београд, Завод за уџбенике
и наставна средства, 2000.**

„Историја српске музике“ Соње Маринковић појавила се јуна 2000. као први уџбеник код нас који се бави проблематиком развоја српске музике од најранијих времена до данашњих дана. Написан је за потребе новог предмета под називом „Национална историја музике“ (који је школске 1996/1997. уведен у четврти разред средње музичке школе), и конципиран је тако да у највећој мери прати наставни план и програм овог предмета.

Уџбеник је у обиму од 230 страна, великог луксузног формата, и поседује све компоненте које су неопходне за (средњошколско) изучавање материје. Градиво је презентирано разумљивим, живим језиком, у приповедачкој форми која је врло погодна за ученике, са добро изbalансираним односом садржајних целина. Наставну материју прати и већи број нотних примера (око 50), који у практичном смислу знатно олакшавају њено разумевање и савладавање, као и одређени број вредних и квалитетних фотографија (композитора, сценских извођења) које визуелно допуњују градиво, мада нису увек довољно објашњене легендом и хронолошки систематизоване.

Приступајући писању уџбеника Соња Маринковић је пошла од савремене наставне методе у којој се води рачуна о ученицима различитих нивоа интересовања, тако да основу чини *градиво* које је неоп-

ходно савладати да би се добио увид у развој српске музике. Али, истовремено, ауторка упућује и на коришћење шире грађе интерполирањем разноврсног *допунског материјала* који је издвојен из основног текста другом величином слова (ситнијом штампом) и посебно истакнут украсном маргином са стране. Значајно је што су за ту прилику наведени и неки веома драгоцени изворни документи, који својом аутентичношћу допуњују основни текст. Излагање комплетира списак *додатне литературе*, у коју су укључени сви радови релевантни за одређену област, од чланака у (музичким) часописима до докторских дисертација и опсежних студија, чиме се ученици упућују и на даљи, самосталан рад, а самим тим и од професора се захтева додатно ангажовање на часу и продубљавање сопственог знања

Нотни примери су прилично важан сегмент уџбеника којим се упознају конкретна остварења (у целини или путем појединих одломака) и пажљиво су одабрани како би представили стилски профил и неког аутора и одређеног времена. Нотни примери се у целини налазе на крају уџбеника, у виду прилога. Можда би њихова илустративност била још већа да су нотни примери пратили текст, имајући у виду степен заинтересованости просечних ученика.

Посебно бих истакла да је градиво растеређено многобројних штурних, историјских чињеница и набрајања која (често) постају сама себи циљ. Уместо таквог, у наставној пракси неадекватног прилаза, акценат је стављен на музиколошки приступ, у коме је основна музичко-историјска грађа језгровито протумачена у стилско-аналитичком оквиру, а он допуњен сажетим прегледом битнијих друштвено-историјских збивања – што, у крајњем резултату, доприноси форми јасног, читљивог и инспиративног штива.

Значајно је што се ученици у сусрету са овом материјом, поред увида у историјске токове развоја, упознају првенствено са оним обележјима наше музичке културе која су се потврдила као значајна достигнућа одређених периода и српске музике уопште. Ка томе је усмерено студиозније и дуже задржавање на делима аутора који се сматра-

ју међашима стилских усмерења, а према овим темељним вредностима, сразмерно свом значају, сагледане су и остале музичке појаве (личности, дела) на нашем тлу.

Што се концепције уџбеника тиче, Соња Маринковић је садржај поделила на две велике области: на СТАРУ СРПСКУ МУЗИКУ, којом је обухваћен развој од средњег века до XVIII века закључно, и на УМЕТНОСТ НОВОГ ДОБА, где се третира проблематика везана за XIX и XX век. На овај начин је обухваћено целокупно градиво предвиђено наставним планом и програмом. Свака од ових садржајних целина подељена је на мање тематске целине, које омогућавају добру организацију у оквиру наставе (односно броја наставних часова) и, самим тим, прегледно излагање еволутивног пута српске музике.

У оквиру СТАРЕ СРПСКЕ МУЗИКЕ (РАЗВОЈ ДО XVIII ВЕКА) ауторка је истакла четири велика поглавља: „Извори за проучавање старе српске музике“, „Место фолклорне традиције у историји музике“ (са потпоглављем „Световна музика средњег века“), „Црквена музичка традиција средњег века“ (са потпоглављем „Основни теоријски појмови српске црквене музике“) и „Српска музика XVIII века“.

Обимно градиво логично је прерасподељено на оне области које представљају аутентично испољавање музичке културе у периоду српског средњег века. Зато се у оквиру СТАРЕ СРПСКЕ МУЗИКЕ ауторка дуже задржава на оним областима које су чиниле основу нашег световног и црквеног (музичког) живота, а чији се трагови могу пратити све до данас. Окосницу овог излагања представља континуитет у развоју српске музике, који се прати не само кроз средњи век, већ од најранијих помена у страних хроничара. Тако је у првом поглављу акценат стављен на сачуване нотне записе српских аутора као најдрагоценије изворе за проучавање (са одговарајућим и врло драгоценим нотним примерима), а наведени су и остали извори из различитих области које потврђују постојање музике у Срба током средњег века, па и раније. Линију континуитета прати и наша фолклорна традиција, са описом најважнијих обичаја који воде порекло још од

ритуала древних Словена, а који су после християнизације и даље наставили да живе под другим именима, са јасним архаичним обележјима. Укратко је обухваћена и световна музичка традиција која се одвијала на феудалним дворovima, мада о њој нема много историјских података.

Сходно наведеној концепцији, највећа пажња је посвећена црквеној музичкој традицији средњег века, која је остала скоро неизмењена до данас. Апострофирана је већ у оквиру Извора, али јој посебно даје потпоглавље „ОСНОВНИ ТЕОРИЈСКИ ПОЈМОВИ СРПСКЕ ЦРКВЕНЕ МУЗИКЕ“, у коме су изложена најважнија музичка обележја наше црквене службе. У оквиру тога је врло детаљно протумачен *Осмогласник*, као најзначајнија црквена књига, са свим особеностима православног, српског црквеног појања и осмогласја као основе.

Поглавље под називом *Српска музика XVIII века* бави се српском црквеном музиком и условима за формирање „великог карловачког појања“ као основе развоја српске црквене музике у XIX веку, с обзиром на то да је световна музика у то време била под аустроугарским утицајем у Београду и Војводини, дакле, без аутентичних облика испољавања.

УМЕТНОСТ НОВОГ ДОБА (XIX И XX ВЕК) друга је велика целина која обухвата развој музике у Србији током XIX и прве половине XX века. Ауторка га је сагледала, такође, кроз четири велика поглавља којима се тумаче: „Предромантизам“, „Романтизам – Мокрањчево доба“, „Позни романтизам – пут ка модерни“ и „Тенденције у развоју српске музике после педесетих“.

Овај огроман и стилски шаролик временски период од преко 150 година Соња Маринковић је врло успешно презентирала, дефинишући два основна стилска ослонца: романтизам, у свим његовим развојним фазама, и неокласицизам, који се показао као заједничко стилско полазиште различитим струјањима у српској музици после 50-их година.

Пратећи даље варијетете и еволутивне процесе ових стилских језгара, посебно за романтизам, који у Србији траје скоро до средине XX века, Соња Маринковић даје и прву валидну систематизацију романтизма

код нас. Ради се о његовом већ поменутом рашчлањавању на *предромантизам* (што је нова, прихваћена термилошка ознака у нашој музиколошкој науци), на Мокрањчево доба, као *период раног романтизма*, и на *позни романтизам*, у коме се указује пут ка модерни (током прве половине XX века).

У организацији поглавља ауторка врло систематично и методолошки убедљиво разрађује одабрану материју. Суштину чини тумачење најважнијих стилских и жанровских обележја музичког стваралаштва тог периода, а затим фокусирање на најзначајније представнике и репрезентативна дела у којима се рефлектују сва типична или карактеристична својства стваралаштва, односно стила. Излагање је праћено већим бројем нотних примера, навођењем занимљивих докумената, фотографија, изводима из садржаја музичко-сценских дела и томе слично, што пружа могућност најкомплетнијег рада на часу. Осим тога, поред система концентричних кругова у излагању градива, Соња Маринковић врло спретно, у поједине етапе рада, уткива рекапитулацију најважнијих сегмената градива. Целину завршава избор из дела композитора, односно хронолошки списак свих важнијих дела из опуса аутора који представљају значајна стваралачка имена.

Указала бих на веома инспиративна уводна поглавља, са приказом друштвено-историјских оквира у којима се развија музика и у којима се описују прилике у музичком животу одређеног периода, при чему су захваћене углавном све значајније музичке и културне институције, часописи... Такође су, са критичким ставом, сагледани и превредновани утицаји друштвених појава које су у одређеним периодима током XX века усмеравале наше стваралаштво, попут идеје југословенства, поједностављивања националног стила, захтева социјалистичког реализма и томе слично.

Разноврсне *тенденције у развоју српске музике после 50-их година* ауторка је сажела на једно заједничко стилско исходиште – *неокласицизам*. Ова теза је прихваћена у нашој музиколошкој пракси одскора, када су се стекли услови за јасно сагледавање и дефинисање пређеног пута, и сада је први пут презентирана на нивоу

уибеника, значи, на нивоу јасне методолошке смернице. Сагледавајући „значај једне од највитаљнијих стилских развојних линија“, који је то постао „захваљујући својој способности да у себе укључи најразличитије композиционе поступке“, Соња Маринковић извлачи неколико битних момента који неокласицизам дефинишу на нашем тлу: од раних наговештаја још у предратном периоду и зрелог испољавања током 50-их и 60-их, до продора идеја модерне и постмодерне током 70-их и 80-их година којима је послужио као артикулисана основа.

С обзиром на близину дешавања, достигнућа из две последње деценије још нису довољно истражена. Ауторка је ипак оправдано, сматрајући да ученици треба да добију одговарајућу представу о музици свог времена, а имајући, истовремено, у виду њихова недовољна теоријска предзнања за шире упућивање, ову савремену димензију стваралаштва обрадила у једном информативном виду, актуелизујући уибеник у потребној мери.

Посматрано у целини, „Историја српске музике“ Соње Маринковић показује да то није само тип уибеника у класичном смислу речи, већ много више од тога. На свој специфичан начин, ова врста уибеничке литературе *комуницира* са корисницима (и професорима и ученицима) на неколико нивоа и подстиче их на размисљање о нашој културној баштини уопште.

Чланак примљен 13. 7. 2000.
УДК 781.7(497.11)

Нице Фрашиле

**ДИМИТРИЈЕ О. ГОЛЕМОВИЋ:
РЕФРЕН У НАРОДНОМ ПЕВАЊУ:
ОД ОБРЕДА ДО ЗАБАВЕ**

**Реноме Бијељина/Академија умјетности Бања Лука 2000, 291 стр.,
193 нотна записа + компакт-диск**

Књига *Рефрен у народном певању: од обреда до забаве* изашла је из пера знаменитог научника, професора и композитора